

ÅKERBLOM, AXEL

Sverige och världskampen 1813 : Till hundraårsminnet af slaget vid Leipzig

Jönköping : Halls
1913

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

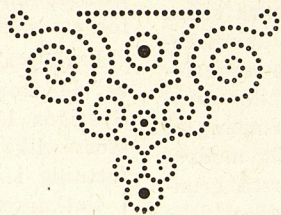
0

CXX
(Pr)

SVERIGE OCH VÄRLDSKAMPEN 1813

TILL HUNDRAÅRSMINNET AF SLAGET
VID LEIPZIG

AF AXEL ÅKERBLOM

I år ha vi att fira hundraårsminnet af Sveriges sista verksamma ingripande i den stora europeiska politiken. Och till minnet af folkdrabbningen vid Leipzig knyter sig minnet af svenska truppers allra sista deltagande i en kamp mellan världens stormakter.

Olika stämning i Tyskland och i Sverige gentemot hundraårsminnet.

Samtidigt med oss firar det tyska folket hundraårsminnet af den stora afgörande kampen mot Napoleons tryckande världsvälde. Men hvilken helt annan karaktär hvilat ej i Tyskland öfver minnena från "anno 13". Där på andra sidan Östersjön ger millioners jubel den hänfödda stämningen åt brusande segerfester, genom hvilka man helighåller erinringen om offer, mödor och framgångar, som åt Tysklands till nationellt medvetande uppvaknade folk lade första grunden till det enhetens verk, hvilket Bismarck ledde till fullbordan, och hvarigenom tyskarna vunnit en plats bland världens främsta nationer. Där borta står ett folk samladt och fullt beslutet att med fredens så väl som med krigets vapen upprätthålla och utveckla en makt, som utgör en källa till afund och till fruktan hos nationer, som förut århundraden igenom betraktat det tyska landet som ett byte för den starkaste. 1813 års minne är för tysken minnet af en nationell vår, som inledt folkets och statens lysande högsommarblomstring.

Hur annorlunda ej här! Blekt och färglöst ter sig hundraårsminnet för oss. Vi veta ännu ej rätt, hvad vår insats i den striden verkligen betydtt för

Europa. Och dess frukt för vårt eget land, den framtida trygghet på Skandienens halfö, som förbindelsen med Norge skulle medföra åt oss, den nära och uppriktiga sammanslutningen mellan tvenne brödrafolk, hvilka, såsom Tegnér sjöng, skulle stå rygg mot rygg och sätta skölden mot ödets hot, hvarifrån det än månne komma, den visade sig snart vara en illusion, som bittert skulle gäcka vårt hopp.

Och hvad vårt folk sedermera vunnit af blomstring och växande kraft, detta har, såsom det tyckts oss, ej kommit oss till del på grund af det våra vapen uträttade under det stora afgörandets år för ett sekel sedan.

I själfva verket har väl håller ingen af de stora epokgörande episoderna i Sveriges historia varit föremål för en större likgiltighet i senare tiders uppfattning i vårt land än dess deltagande i slutkampen mot Napoleon.

Tysk uppfattning af Sveriges uppträdande 1813.

I Tyskland har man under långa tider ägnat detta Sveriges uppträdande en rätt liflig uppmärksamhet, men denna har visst icke varit smickrande för oss. I den legendbildning, som här tidigt uppstod omkring den framgångsrika nationella kampen mot det franska väldet, ter sig den hjälp, vi lämnade i det gemensamma verket, såsom lam och därför betydelselös, ledaren af våra stridskrafter, Karl Johan, som en feg och halft förrädisk lycköskare, hvilken endast genom de preussiska fältherrarnas energiska påtryckningar kunde förmås att uträtta något med

de under hans befäl stående förbundna trupperna, hvarvid han dock planmässigt och samvetslöst sparade de svenska kårerna. Minnet af den gemensamma kampen har alldeles ej bidragit att i det tyska, åtminstone ej i det preussiska, folkets hjärta väcka några tacksamhetens känslor gent emot den svenska nationen. Först under allra senaste tid har en grundligare historisk forskning börjat klargöra för endel af den tyska allmänheten, hvilken betydelsefull och hedrande insats Karl Johan gjorde i det storartade spel om kronor och spiror, som fann sin första afslutning genom den oerhörda kraftmätningen vid Leipzig. Hvad Sverige och Sveriges kraft härvid betydtd, har väl ännu knappast beaktats från tyskt håll, likasom det är mycket oklart för flertalet historiskt intresserade svenskar.

Hvad striden gällde för Europa.

Många och mycket berodde af den utgång, som fejden mellan Napoleon och hans motståndare skulle få.

Bakom frågan om det franska öfverväldets fortvaro eller fall, om frihet eller trälldom för Europas nationer, stodo andra af den största betydelse för hela den framtida kulturutvecklingen. Främst det politiskt ekonomiska problem, som redan det franska nationalkonventet hade gifvit dess första sväfvande formulering, och som, när Napoleon tagit dess lösning om hand, föranledt uppkomsten af ett fruktansvärdt system af utplundring och utsugning. Några exempel må klargöra dess karaktär! Det franska riket stängdes 1806 för hvarje import utifrån af de viktigaste industriartiklarna, medan Frankrikes industriprodukter fritt fingo öfversvämma den europeiska kontinenten. Fyra och ett halft år därefter afstängdes konungariket Italien från all import från alla andra industriländer utom Frankrike, medan samtidigt den för Norditalien så viktiga exporten af råsil-

ke förbjöds, för att på så sätt sidenindustrien i Schweiz och Renprovinsen till Frankrikes förmån skulle tillintetgöras. Och ingen på hela den europeiska kontinenten skulle få köpa varor från världens främsta industristat, England. Detta sammanhänger med systemets andra stora syfte, att krossa det brittiska örikets merkantila, industriella och koloniala öfvervälde, stödet för dess politiska makt, ja att, om så kräfdes, beröfva engelsmännen det dagliga brödet.

Samtidigt med dessa åtgärder utmatades de underlydande länderna genom de täta utskrifningarna af den manliga ungdomen till förstärkande af Napoleons härar.

Holland, Tyskland, Schweiz och Italien hade lidit oerhörddt af trycket från det franska ekonomiska systemet. Men äfven kontinentens öfriga stater hade under dess inflytande lidit omätbara nationella förluster. Detta gäller icke minst vårt land, som under de konflikter, det skapat, hade förlorat Finland.

Rysslands tilltag att vrida sig löst från det kväfvande beroendet af Frankrike hade varit en af hufvudorsakerna till den store strid mellan Napoleon och Alexander I, som medfört den stora franska arméns undergång i Rysslands sommarhetta och vinterköld. Intet tvifvel fanns, att ett återbefästande af Napoleons vacklande maktställning skulle innebära ett förnyande, kanske ett skärpande, af det franska utsugningssystemet. Europas nationer hade nu att kämpa icke blott för sin politiska tillvaro utan ock för bevarandet åt sig af de nödiga existensmedlen.

Med det nationella och det ekonomiska spörsmålet stod ännu ett annat i den närmaste förbindelse. — Det franska herraväldet hade i stor utsträckning gjort af kufvade folken delaktiga af de genom revolutionen gjorda framstegen i fråga om sociala förhållanden, rättsväsen, förvaltning, krigsväsen och kanske framför allt i fråga om vördnaden och lydnaden för

statens makt och anspråk gent emot allahanda privata intressen. Just härigenom hade det emellertid gifvit Europas undertryckta folk vapen i händerna gent emot det främmande väldet med dess förtryck och utsugning. Och dessa folk hade nu rest sig för att värna sin rätt att lefva sitt eget nationella lif. Skulle nu detta omöjliggöras, skulle Europa åter snöras in i den franska tvångströjan, då vore ju alla de själfständiga insatser i den allmänna kulturella utvecklingen, som de pånyttfödda folken voro danade att göra, förlorade för denna, och en kväfvande likformighet skulle trycka sin prägel på kulturarbetet och betaga detta dess främsta lifskraft, den ständiga täflan mellan impulser från olikartade folk. Frankrikes välde hade redan åt Europa gifvit så godt som allt, hvad det förmådde ge, dess fortsättning skulle innebära ett våld mot framtiden.

Mycket af det, som här berörts, stod för samtiden fullt medvetet som föremål för striden, åtskilligt fattades mera dunkelt. Men till allt detta kom olika härskares och regeringars mer eller mindre öppet tillstådda begär att — oafsedt principer och rättsgrunder eller nationella kraf — begagna sig af den allmänna villervalla, som den fruktade världshärskarens fall skulle medföra, för att utvidga sin makt genom eröfringar och "arronderingar".

Napoleon ingaf ännu fruktan.

Men ännu tycktes det alldeles icke vara en afgjord sak, att den fruktade kejsaren skulle falla. Eftervärlden kan fullt tydligt urskilja, att Napoleon, äfven om om han segrat i den strid, som förestod, alldeles ej skulle ha kommit i en bättre ställning än den, han innehade före det stora tåget mot Ryssland, till hvilket han drifvits just af det ohållbara i det politiska, finansiella och ekonomiska läge, hvori han och hans stat kommit genom konsekvenserna af hans egen efter

revolutionen ärfda politik. Men samtiden såg ej detta. Med skräckslagen undran såg den, hur de hundratusen, som kejsaren förlorat i Ryssland, ersattes af nya hundratusetal från alla delar af det väldiga riket, hur arméer på den oböjliges vink formligen växte fram ur jorden, hur kårer organiserades och utrustades, och hur han inom kort stod stridsberedd samt äfven förmådde vinna nya segrar öfver preussare och ryssar.

Jättelik och fruktansvärd stod tidevarfvets väldigaste krigare åter midt i kretsen af sina mäktiga fiender. Ingen af dessa visste ännu rätt, hur verktygen för Napoleons planer, hans nyskapade arméer, under fältoperationernas gång likasom söndersmulades genom en inre upplösningsprocess. — Den öfverdrifna pressningen af Frankrikes krafter hade medfört ett kännbart försvagande af dess resurser, och ej en gång för Napoleons järnvilja kunde det lyckas att på tillfredsställande sätt ordna de nyskapade masshärarnas förplägnad och underhåll. När så härtill kom, att den uppblössande tyska fosterlandskärleken dref djärfva friskaror till framgångsrika operationer i den franska härens rygg och försvårade dess förbindelse med hemlandet, var det ej underligt att nöd och sjukdomar samt äfven desertering snabbt decimerade de napoleonska härskarorna. Men dessa förhållanden voro ej allmänt eller till sit' omfång kända, och med en oro, som ej var oberättigad, förde de förbundna sina härar fram mot den, som ensam betydde så mycket som en hel armé.

Svårigheter för Karl Johan och hans armé.

Då Napoleon ville sönderspränga den krets, som de sökte sluta kring honom, riktade han kraftiga angrepp mot den under Karl Johan stående nordarmén, till hvilken de svenska trupperna hörde. Denna armé hade en ytterst svår

ställning mellan Elbe och Oder, hotad i sina flanker af starka fästningar, som fransmännen innehade vid båda dessa floder, och från Elbe-sidan af franska kårer, samt dessutom af Danmark, medan Karl Johan var föremål för misstro och ovilja från de preussiska befälhafvare, som lydde under honom. Denna misstro gjorde det för honom absolut nödvändigt att till det yttersta skydda Preussens hufvudstad Berlin, medan han å andra sidan på inga villkor fick utsätta sig för risken att bli slagen. Han visste fullt så väl som någon, hur vanskelig sammanhållningen mellan de allierade var, att ett mäktigt ryskt militärparti redan förut yrkat på att Ryssland ej skulle kämpa i Tyskland utan enbart inskränka sig till att försvara det byte, som Ryssland redan åt sig utsett, större delen af det polska området, och att en allvarlig motgång för de allierade kunde föra detta parti till öfvervägande inflytande hos den vankelmodige Alexander. Hade så skett, så hade koalitionen upplösning var gifven, och vårt lands ställning hade då blifvit hardt när förtviflad.

Betydelsen af Sveriges uppträdande.

Sveriges uppträdande hade från första stund blifvit af den största betydelse för de allierades krigföring. Det var väsentligen under Karl Johans inflytande, som de allierades stora operationsplan blifvit uppgjord. Och enligt uppgift af den österrikiske Napoleonsforskaren Fournier skulle Österrikes beslut att tillträda koalitionen till stor del ha varit en följd af anordningen att ställa nordarmén under Karl Johans befäl. Genom segrarne vid Grossbeeren och Dennewitz omöjliggjorde denne Napoleons försök att genom Berlins besittningstagande åstadkomma splittring och vankelmod bland de allierade samt uppnå förbindelse med de starka franska besättningarna i fästena vid Oder och Weichsel. Under de båda bataljerna deltog en del af det sven-

ska artilleriet i själfva striden. Vid Dennewitz var det anblicken af de framryckande svenska (jämte de ryska) trupperna, som förmådde de redan hårdt medtagna fransmännen att rymma fältet. Denna strid kostade fransmännen 1/4 af deras här opererande armé.

Om slaget vid Grossbeeren gäller ännu i dag i Tyskland som en nästan allmänt antagen trossats, att Karl Johan af öfverdrifven försiktighet ämnat lämna Berlin utan försvar och först genom sin preussiske underbefälhafvare v. Bülow's starka påtryckningar förmåddes att hålla stånd. Tysk forskning har emellertid numera uppvisat oriktigheten häraf, men däremot påpekat, att Bülow's motsträfvighet mot kronprinsens befallningar varit en viktig orsak till att fransmännen kunde draga sig ur denna batalj utan alltför stora förluster. Efter Dennewitz-segern ryckte Karl Johan med nordarmén öfver Elbe, och efter en hel del operationer, som kräfde den största försiktighet, när man kunde befara, att Napoleon möjligen med samlad styrka skulle söka att krossa de i norr mot honom opererande härarna, kommer ändtligen — det är nu den 18 okt. jämt etthundra år sedan — den tidpunkt, då nordarmén ingriper i jätteslaget vid Leipzig. Särskildt i fäktningen vid Schönfeld gjorde det svenska artilleriet värdefulla tjänster; vid stormningen af Leipzig deltog äfven en mindre del af de öfriga svenska trupperna.

När Leipzigslaget brutit Napoleons makt, hade Karl Johan löst den uppgift i de förbundnas gemensamma intresse, som ålegat honom. Han hade gjort detta med sällspord klokhet och militärisk förmåga. Det har också anmärkts af en framstående forskare, att nordarmén var den enda af de allierades tre stora i fält opererande härarna, som ej någon gång blifvit tillbakaslagen under fälttågets förlopp, och detta, ehuru den haft alldeles särskilda svårigheter att öfvervinna.

En viktig sak i detta sammanhang återstår det att här erinra om. Det är ju självklart, eller åtminstone borde det så vara, att de svenska trupperna, ehuru egentligen endast artilleriet kom att direkt ta del i utkämpandet af nordarméns strider, dock genom sin närvaro ökade dess styrka och möjliggjorde dess segrar. Alldeles påtagligt är detta förhållandet i slaget vid Dennewitz.

De allierades öfvervikt var för öfrigt vid fälttågets början så föga en afgjord sak, att man med skäl kan ifrågasätta, huruvida den kunnat vinnas utan stödet af de 30,000 svenskarne. Vi kunna lätt föreställa oss, hur ogynnsamt det militära läget blifvit för Napoleons fiender, om Sveriges stridskrafter stått till Napoleons disposition och verkligen i trots af Englands sjömaktt kunnat direkt ingripa till hans förmån, antingen i Tyskland eller genom en diversion mot Ryssland i Finland, i synnerhet som under dylika förhållanden Österrike med all sannolikhet ej förenat sina trupper med Rysslands och Preussens.

Men på ännu ett sätt var de svenska stridskrafterna deltagande på de allierades sida viktigt. Med den inom nordarméns preussiska element rådande oviljan mot Sveriges kronprins, hade denne säkerligen ej förmått göra sin vilja respekterad (det lyckades dock ej i alla fall), om ej en så pass betydande del af den under hans befäl förenade styrkan utgjorts just af svenska trupper.

Att Sveriges folk, som 1808 och 1809 genom inre split och bristande ansträngning af de nationella krafterna och hjälpmedlen själf varit den förnämsta orsaken till Finlands förlust, nu under Karl Johans ledning med kraft och beslutsamhet åstadkommit en så akttningsbjudande militärisk kraftutveckling, var en af hufvudsakerna till att 1813 års fälttåg mot Napoleon ledde till det åsyftade resultatet. Det var därför också en icke

oberättigad belöning, då vårt land kort därefter fick den länge hysta önskan om förvärfvet af Norge uppfyllt.

**Karl Johans kloka sträfvan att spara
de svenska trupperna medför
äfvén en för Sverige mindre
lycklig följd.**

Måste vi sålunda ge vår hyllning åt den kraft, som det svenska folket trots sina nyligen genomgångna olyckor utvecklade vid denna tidpunkt, så måste vi på samma gång beklaga, att de framgångar, som vunnos, ej mera direkt fingo karaktären af att vara tillkämpade af svenskarna själfva. Ej blott hos de allierade utan äfvén i Sverige själf var den föreställningen allmänt utbredd, att den af vårt land förvärfvade vinsten hufvudsakligen var en frukt af de allierades kamp och blodiga uppoffringar. Det är sant, att klokheten, ja t. o. m. nödvändigheten bjöd Karl Johan att så mycket som möjligt spara den svenska hären, vårt lands dyrbaraste klenod. Han stod i förbund med roflystna stormakter, som hvar och en sträfvade efter sin vinst. Han hade tydliga bevis på att just ingen af dem på fullt allvar tänkte på att uppfylla sina förbindelser mot Sverige, som dock riskerade så mycket. Under slika förhållanden måste Karl Johan söka att åt detta bevara dess armé så vidt möjligt oskadd. Men resultatet var ej i allo hälsosamt för den svenska nationalandan.

När under 1808 års kris, som medförde Finlands förlust, oppositionen i Sverige vände sig mot Gustaf IV Adolfs politik, var en af dess viktigaste satsar, att Sveriges ekonomiska och finansiella krafter ej borde eller behöfde ansträngas till det yttersta; det vore Sveriges bundsförvant England, som hade att sörja för de nödiga medlen till krigets förande. Den benägenhet att kasta ansvaret för tryggandet af vårt lands yttre säkerhet öfver på främmande stater, som sålunda före-

fanns, blef 1813 ytterligare stärkt. Man hade intet ögonskenligt och oförtydligt bevis på att Sveriges egen kraft på väsentligt sätt medverkat till Napoleons fall, det första villkoret för vinnandet af Norge såsom ersättning för Finland. Den stora framgången var: tycktes det, andras verk. Ej håller var det följande korta kriget mot Danmark ägnadt att ändra denna uppfattning. Stödet af främmande trupper, den ofrånkomliga vissheten, att det var Napoleons motgångar, som hufvudsakligen brutit Danmarks motstånd, allt gaf trots enskilda vapenbragder intrycket af att vinsten i Kjölfreden var en följd af den allmänna europeiska utvecklingen, i hvilken Sverige syntes ha mycket ringa del, hur mycket än, djupare sedt, dess insats hade betyd.

Ej håller det norska fälttåget 1814 kunde väsentligen modifiera en så farlig tankeriktning. De snabba framgångar, som vår i antal, utrustning, krigisk duglighet och ledning så ofantligt öfverlägsna armé vann, ledde på grund af stormakternas hållning till en uppgörelse med Norge, som syntes de mera klarseende bland svenskarne tämligen värdelös. Alltså åter ett afgörande i en fråga af stor vikt för Sverige, i en verklig lifsfråga för det, utan att det själft kunnat bestämma det. Och för de många, som ej begrepo sakernas sammanhang, ställde sig den mindre fördelaktiga utgången som en följd af Karl Johans personliga ingripande, och man kastade på honom skulden för hvad som skett, likasom man förut på Gustaf IV Adolf ensam kastat skulden för 1808 års olyckor och Finlands förlust, och likasom man nittio år senare skulle komma att på Oscar II skjuta det hufvudsakliga ansvaret för den snöpliga upplösningen af den så illa hopkomna unionen med Norge.

Vårt folk utgick alltså ur det sista krigiska skedet af sin tillvaro med en gan-

ska rotfäst benägenhet att från sig själft välta ansvaret för hvad ondt eller godt som drabbade vårt land. Huru denna benägenhet under den långa snart hundraåriga fredstid, som följt, växt till och slutligen hotat att ställa vårt land utan verkligt skydd mot möjliga fientliga öfverfall, är för alla väl bekant, likasom också, huru under de sista årtiondena i samband med en allt mer vaknande känsla af nationellt ansvar vårt försvarsväsen, äfven om det ock ännu lämnar mycket öfrigt att önska, så småningom ryckts upp ur fullständigt lägervall, samtidigt som vårt näringslif på grund af allt mer tillväxande tillit till vårt lands och vårt folks förmåga och utvecklingsmöjligheter nått en för ett fjärdedels århundrade sedan oanad grad af styrka och expansionsförmåga.

Hvem har äran af den svenska kraftutvecklingen år 1813?

Då vi nu efter hundra års förlopp skåda tillbaka på Sveriges deltagande i striden 1813, må vi då med öppen blick för de brister, som vid denna tidpunkt vidlådde vårt folk, och med full afsikt att till kommande släktleds båtad söka utrota dem hos oss med vördnad ihågkomna, hvilken tacksamhet vi äro skyldiga den då lefvande svenska generationen och de stora andar, som voro dess ledare, moraliskt, politiskt och militäriskt! Den nation, som 1808 och 1809 skymfligt lät Finland gå förloradt, och som syntes färdig att kort därefter dö af inre tvinsot, förvärfvade sig endast ett par år därefter åter en aktad plats bland Europas folk. Äran af att ha samlat till klok och målmedveten handling de förut söndrade viljorna i vårt fosterland tillfaller i främsta rummet dess nyvordne ledare, kronprinsen Karl Johan. Men den anda hos folket, som var den nödvändiga förutsättningen för framgången i dennes gärning, uppoffringens, viljekraftens anda, den var en frukt af den nationella samling, som de

nyss genomgångna olycksåren framkallat, en samling, som i vår andliga historia fått sitt starkaste uttryck i det götiska förbundet. Ling, Geijer, Tegnér och många med dem ha genom sina fosterländska sträfvanden, sina sånger af odödlig lifskraft väckt, underhållit och eggat den fosterländska hänförelsen. Dem och tusende andra likasinnade medborgare i 1813 års Sverige har vårt land i yttersta hand att tacka för att detta år, trots alla sedermera svikna förhoppningar, kan nämnas som en tidpunkt, då Sverige ännu förmådde göra en insats af betydelse och af värde i Europas politiska ut-

veckling. Och detta endast få år efter dess djupaste nationella förnedring.

* * *

Den kraft, som för hundra år sedan lyfte Sveriges fana upp ur dyn att rentvagen från skymf och nesa åter vasa stolt mot himmelens klara sky, den kraften väntar sig fosterlandet finna äfven hos nu lefvande och kommande ättled. Må dess väntan ej bli sviken! Måtte vi, och våra efterkommande efter oss, genom hela vårt lif i stort som i smått visa oss värdiga ärofulla minnen fran tider, som gått, värdiga att åt vårt Sverige skapa en framtid, full af ära, heder och ljus!

www.books2ebooks.eu